

Dé hoogbegaafde jongen bestaat niet

‘Hoogbegaafde jongens zijn in veel opzichten uniek’, schreef Barbara Kerr in 2001 uit eigen ervaring in het boek *Slimme jongens*. Waar vroeger onderzoek naar hoogbegaafdheid zich alleen op mannen en jongens richtte, veranderde dat in de loop van de vorige eeuw naar onderzoek naar hoogbegaafdheid in het algemeen. En er kwam meer aandacht voor hoogbegaafde meisjes, waar ik ook over moest leren voor mijn opleiding tot ECHA-Specialist Hoogbegaafdheid aan de Radboud Universiteit (Nijmegen). Deze terechte(!) aandacht verbaasde mij ook: hebben hoogbegaafde jongens geen specifieke behoeften en aanpak nodig?

door Sjoerd Dirk Meijer

In wat ik las over deze doelgroep gaven (hoogbegaafde) jongens aan dat ze de traditionele vormen van begeleiden/coachen niet nodig hebben of dat het teleurstellende ervaringen waren. Ook zouden hoogbegaafde jongens aan het eind van hun tienerjaren nog steeds aan het uitzoeken zijn wat het inhoudt om als hoogbegaafde op te groeien.

Tijdens het schrijven van de scriptie ‘De hoogbegaafde jongen; wat vindt hij dat hij nodig heeft bij individuele begeleiding?’¹ heb ik daarom onderzocht welke begeleidingsbehoefte de hoogbegaafde jongen zélf heeft bij individuele begeleiding. Hiervoor heb ik uit artikelen en boeken diverse begeleidingsadviezen gehaald en die omgezet in een vragenlijst. In de hoop enkele tientallen reacties te krijgen heb ik deze vragenlijst online afgenomen. Op deze manier verwachtte ik een groter en breder publiek te trekken, want ik wilde niet alleen hoogbegaafde jongens uit mijn eigen praktijk interviewen. De grote hoeveelheid reacties overtrof echter mijn verwachtingen: uiteindelijk kon ik 197 vragenlijsten gebruiken voor dit onderzoek. Daarnaast werd de oproep via Facebook zo’n 250 keer gedeeld! Blijkbaar leeft het thema ‘hoogbegaafde jongens’ bij ouders.

In de praktijk had ik dat al kunnen merken, doordat ik regelmatig van ouders van hoogbegaafde jongens te horen krijg dat ze blij zijn een man gevonden te hebben om hun zoon te begeleiden. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat adolescente jongens een behandeling beter

volhouden als de therapeut een man is. Het is niet duidelijk of dit ook voor hoogbegaafde jongens geldt, maar met 77% vrouwen in de Nederlandse Jeugdzorg (2018) zou dit zomaar kunnen. Uit mijn onderzoek blijkt dat bijna de helft van de hoogbegaafde jongens bij individuele begeleiding een voorkeur heeft voor een man. Waar ouders in de praktijk een sterke voorkeur lijken te hebben voor een mannelijke begeleider, geldt dat dus niet voor al hun zonen. Uiteraard is het goed mogelijk dat de ouders die dit aangaven, een kind hebben dat deze voorkeur juist wel heeft. Bij andere vormen van individuele begeleiding/hulp kwam er wél een duidelijke voorkeur voor een mannelijke trainer (84%), arts (62%) of meester (60%) naar voren.

Hoogbegaafde begeleider

Ik las dat een begeleider, om succesvol te zijn voor hoogbegaafde leerlingen, voldoende intelligent moet zijn om hun manier van denken te begrijpen, voldoende geïnformeerd moet zijn om ze te kunnen uitdagen, en ook emotioneel intelligent moet zijn. In de vragenlijst is dit advies vrij vertaald naar de vraag of een hoogbegaafde jongen een voorkeur heeft voor een begeleider die zelf hoogbegaafd is. De verwachting dat een meerderheid van de hoogbegaafde jongens een voorkeur voor een hoogbegaafde begeleider heeft, werd bevestigd. Zo’n 70% van de hoogbegaafde jongens geeft aan dat ze graag een hoogbegaafde begeleider willen. Het lijkt er daarom op dat het wenselijk is dat individuele begeleiding van hoogbegaafde jongens gedaan wordt door een hoogbegaafde begeleider (en dit geldt waarschijnlijk ook voor hoogbegaafde meisjes).

1. De scriptie ‘De hoogbegaafde jongen; wat vindt hij dat hij nodig heeft bij individuele begeleiding?’ is te downloaden via <https://www.iQBegrijp.nl/publicaties>.

Verschillen jongens en meisjes

In de tijd dat ik onderzoek deed en mijn scriptie schreef, verschenen de boeken *De jongenscode* en *De ontwikkeling van jongens in het onderwijs* over de specifieke jongensbehoefte in het onderwijs. De auteurs van deze boeken geven aan dat het hebben van kennis over jongens een meerwaarde is bij de begeleiding van deze doelgroep. Omdat ik benieuwd was of hoogbegaafde jongens het ook belangrijk vinden of een begeleider specifieke kennis van jongens heeft, is dit ook onderzocht. Het lijkt er echter op dat de hoogbe-

gaafde jongen het jongen-zijn niet als onderdeel van zijn hulpvraag beschouwt en/of ervaart en dat hij een heel sterke voorkeur heeft voor een begeleider die veel afweert van hoogbegaafde kinderen (90%) in plaats van hoogbegaafde jongens. Deze uitkomst wil uiteraard niet zeggen dat een begeleider geen specifieke kennis van jongens hoeft te hebben.

Waar jongens en meisjes zich voor een heel groot deel vergelijkbaar ontwikkelen, zijn er ook grote verschillen. Jongens leren over het algemeen meer ervaringsgericht. Door iets te doen, te experimenteren en fouten te maken, maken zij de nodige hersenverbindingen aan. Hiervoor hebben zij ruimte (zowel fysiek als mentaal) en uitdaging nodig. Meisjes hebben een groot deel van deze hersenverbindingen al van jongs af aan, waardoor zij al eerder in staat zijn gevaar en gevolgen in te schatten.

De breinontwikkeling van jongens en meisjes laat ook zien dat jongens op veel (niet alle!) gebieden aan het eind van het basisonderwijs één à twee jaren achterlopen. Ook de lichamelijke groei van jongens en meisjes verschilt. Meisjes groeien over het algemeen regelm-

tig, waar je bij jongens vaak meerdere groeispurten ziet. Voor een begeleider kan deze specifieke kennis juist belangrijk zijn, want een jongen die bijvoorbeeld net in de puberteit komt, heeft zelf niet door dat zijn testosteronniveau snel aan het stijgen is naar 800% van het oude niveau. In de begeleiding kun je daar wel rekening mee houden, want in combinatie met de hooggevoeligheid die de meeste hoogbegaafden ook hebben, kan dit verklaren waarom een hoogbegaafde jongen niet lekker in zijn vel zit en zelf niet weet waarom hij zich soms zo ellendig voelt.

Thema's

Naast de vragen over de kennis en het geslacht van de begeleider is er onderzocht in hoeverre hoogbegaafde jongens bepaalde begeleidingsadviezen prettig vinden. Hiervoor heb ik adviezen voor zowel jongens in het algemeen, hoogbegaafde kinderen als hoogbegaafde jongens verzameld en deze verwerkt in thema's.

Thema 'Begeleider als persoon'

Hoogbegaafde jongens hebben een voorkeur voor een begeleider die belangstelling voor zijn interesses heeft, consequent, eerlijk, empathisch is, humor heeft, zichzelf is, goed kan luisteren, niet oordelend is, respect toont, over zichzelf vertelt en de hoogbegaafde jongen zelf zijn problemen laat oplossen.

Uit het onderzoek blijkt ook dat er een voorkeur is voor duidelijkheid vooraf over plaats, tijdstip en inhoud van de begeleidingssessie. Een ruime helft geeft aan dat ze liever niet willen dat de begeleider te veel vragen stelt. Er is een voorkeur voor een begeleider die je accepteert zoals je bent en bij voorkeur van sport houdt.

Thema 'Inplannen van de sessies'

Afspraken hebben hoogbegaafde jongens het liefst op een vast moment en met een vaste interval, waarbij het niet nodig is om deze vooruit in te plannen (wat wel uit de literatuur naar voren kwam). Afspraken worden bij voorkeur gehouden in de praktijk van de begeleider en niet op school of thuis.

Thema 'Invloed van ouders rondom sessies'

Hoogbegaafde jongens willen bij voorkeur weinig inmenging van hun ouders hebben rondom de sessies. Ze hebben liever niet dat ouders aanwezig zijn en ze kiezen graag zelf de begeleider. Het maken van afspraken doen ze daarentegen bij voorkeur wel samen met hun ouders. Op het moment dat een van de ouders aanwezig moet zijn tijdens een afspraak, lijkt er een grote voorkeur voor de aanwezigheid van hun moeder te zijn.

Thema 'Vorm van de begeleiding'

De adviezen met betrekking tot de vorm van de begeleiding komen voor een groot deel overeen met de

resultaten van het onderzoek. Hoogbegaafde jongens vinden het fijn om samen met de begeleider activiteiten te bedenken, die bij voorkeur actief zijn. Ook vinden ze het fijn om iets in hun handen te hebben om te friemelen en dat ze de begeleider niet per se hoeven aan te kijken. Praten over hun gevoelens doen ze liever niet, ze praten liever over wat ze denken.

Uit de gelezen literatuur bleek dat veel jongens het fijn vinden om in een groep iets te doen, met de kanttekening dat introvertere jongens zich prettiger zullen voelen bij individuele begeleiding. Hoogbegaafde jongens in dit onderzoek lijken echter een sterke voorkeur te hebben voor individuele begeleiding.

Thema '(Typen) werkvormen die ingezet worden'

In de vragenlijst stonden twintig werkvormen waarvan aangegeven moest worden welke vijf wel en welke vijf niet als prettig ervaren worden. Bij zowel de werkvormen die de hoogbegaafde jongen fijn als niet fijn vindt, liggen de acht hoogste percentages boven de 25%. Kijkend naar deze acht werkvormen vinden hoogbegaafde jongens de volgende activiteiten fijn: iets bouwen of maken met de handen, gamen, uitdagende activiteiten (waarbij je na moet denken), sporten, programmeren, spelletjes spelen, activiteiten met dieren en creatieve activiteiten (tekenen/beeldend). Bij yoga/mindfulness, rollenspellen, toneel/drama, massage/reflexintegratie, socialevaardigheidstrainingen, sociaal-fysieke trainingen, sporten en psycho-educatie geven ze aan deze activiteiten niet fijn te vinden. Opvallend in deze voorkeuren is dat sporten bij zowel fijne als niet-fijne activiteiten gekozen wordt. In de praktijk wordt sporten vaak geassocieerd met jongens. Voor 40% van de hoogbegaafde jongens lijkt dit te kloppen, maar voor 31% van de hoogbegaafde jongens in dit onderzoek is sporten een activiteit die ze niet fijn vinden bij individuele begeleiding.

Conclusies

In mijn scriptie trek ik de voorzichtige conclusie dat hoogbegaafde jongens over het algemeen een voorkeur hebben voor een hoogbegaafde begeleider met kennis van hoogbegaafde kinderen. In specifieke situaties is er een voorkeur voor een man als begeleider. Activiteiten die deze doelgroep fijn lijkt te vinden, zijn (zoals hierboven ook al genoemd): iets bouwen of maken met de handen, gamen, uitdagende activiteiten (waarbij je na moet denken), sporten, programmeren, spelletjes spelen, activiteiten met dieren en creatieve activiteiten.

Omdat mijn onderzoek zich alleen richt op wat de hoogbegaafde jongen zélf belangrijk vindt, hoeft bovenstaande conclusie niet te betekenen dat deze ook effectief is in de individuele begeleiding van hoogbegaafde jongens. Wel kan deze kennis ervoor zorgen dat

een begeleider weet of een werkvorm snel zal aanslaan of juist niet, zodat hij daarop kan anticiperen. Tevens is het de vraag in hoeverre dit onderzoek volledig representatief is voor de hele doelgroep. Door de online afname is er geen volledige zekerheid of de vragenlijsten wel allemaal door hoogbegaafde jongens zijn ingevuld. En mogelijk zijn de uitkomsten ook beïnvloed doordat er helaas een aantal (technische) foutjes in de vragenlijst zijn geslopen, waardoor bepaalde vragen anders zijn gesteld dan bedoeld was.

Aangezien er de laatste jaren weinig tot geen onderzoek gedaan is naar hoogbegaafde jongens en jongens en meisjes zich op onder andere biologische en neuropsychologische aspecten anders ontwikkelen, zou het mooi zijn als er verder onderzoek naar deze doelgroep wordt gedaan. Een vervolgonderzoek met een bredere doelgroep (waarin ook meisjes en niet-hoogbegaafde kinderen opgenomen zijn) kan meer inzicht geven in hoeverre de in dit onderzoek gevonden resultaten specifiek voor hoogbegaafde jongens zijn. Tevens kunnen de resultaten van dit onderzoek gebruikt worden voor een onderzoek naar de effectiviteit hiervan bij individuele begeleiding.

Gezien de hoge bereidheid om mee te werken aan dit onderzoek, schat ik de kans groot in dat hoogbegaafde jongens het fijn vinden als de sterke voorkeuren uit dit onderzoek ingezet worden bij individuele begeleiding. Het blijft natuurlijk raadzaam om bij alle hoogbegaafde jongens te controleren of een voorkeur ook voor hen geldt, aangezien geen twee hoogbegaafde jongens hetzelfde zijn. ●

Sjoerd Dirk Meijer is ECHA-Specialist Hoogbegaafdheid. In zijn praktijk iQBegrijp in Meppel begeleidt hij (vermoedelijk) hoogbegaafde kinderen en jongeren (voornamelijk jongens). Daarnaast organiseert hij kampen en andere uitdagende activiteiten. In samenwerking met iQProg v.o.f. organiseert hij programmeerkampen en een programmeerclub in Meppel. Sjoerd Dirk is tevens medeorganisator van de Week van de Hoogbegaafdheid en van de speelmiddagen van HB0522. www.iQBegrijp.nl

Foto: Jolanda Buter